

Πατέρες και γιοί

του ΣΠΥΡΟΥ ΤΣΑΚΝΙΑ

Νίκος Μπακόλας
«Η Μεγάλη Πλατεία»
Ίστορία τῶν Μέσων καὶ Νέων Χρόνων
Μυθιστόρημα
«Κέδρος», 1987, σελ. 553

Ωριμος, βιολογικά και συγγραφικά, γερά όπλισμένος με πείρα, γνώση και τεχνική, ο Νίκος Μπακόλας καταπιάνεται με τό πιο τολμηρό και φιλόδοξο πεζογραφικό του έγχείρημα, ένα σύνθετο μυθιστόρημα - μαμούθ για τά σημερινά δεδομένα - που θέτει ως στόχο του τήν καταγραφή ή τήν απογραφή τής μοίρας δύο γενεών, μέσα στα ιστορικά της συμφραζόμενα, με φόντο τή γενέτειρα του συγγραφέα, τή Θεσσαλονίκη. Τό έγχείρημα είχε προετοιμαστεί και, κατά κάποιο τρόπο, προαναγγέλθει. Ο συγγραφέας εθήτησε κατά καιρούς στη νεωτερική (περισσότερο), αλλά και στην παραδοσιακή (όπισοδήποτε) τεχντροπλία. Οί δοκιμασμένοι αφήγηματικοί τρόποι του έπιστρατεύονται τώρα για να ύπηρετήσουν αποτελεσματικά τίς νέες, φιλόδοξες επαναλαμβάνω, καλλιτεχνικές σκοπεύσεις του. Η τριτοπρόσωπη και άντικειμενική, ως ένα βαθμό, αφήγηση, ή συνειρμική γραφή, ό έσωτερικός μονόλογος, ό πλάγιος λόγος, είναι αφήγηματικά εργαλεία καλολαδωμένα και πειθήνια, έτοιμα να ύπηρετήσουν τή συγγραφική βούληση. Στη Μεγάλη Πλατεία, ό Νίκος Μπακόλας έχει να λύσει κυρίως προβλήματα σύνθεσης, όργάνωσης αφήγηματικών μαζών, συναρμογής χρονικών στιγμών και περιόδων, συνάρθρωσης μύθου και ιστορίας, προσωποποιίας και, σε μικρότερο βαθμό, πλοκής. Οί τροχιές τών ήρώων του κάποτε τέμνονται, κάποτε όχι' αλλά οί τομές δέν συνιστούν πλοκή με τήν παραδοσιακή έννοια του όρου. Οί τροχιές, εν τούτοις, συνθέτουν μύθο - άρρηκτα δεμένο με τήν ιστορία.

Η πρόθεση του συγγραφέα να συνδέσει τήν προσωπική μυθολογία

του με τήν κοινοτική ιστορία και προφανής είναι και όμολογημένη. Η Μεγάλη Πλατεία ύποτιτλοφορείται «Ίστορία τών Μέσων και Νέων Χρόνων». Κι εδώ θα πρέπει να τονισθεί μία συγγραφική ιδιορρημία: Οί νεωτερικοί τρόποι γραφής που καλλιέργησε ό Νίκος Μπακόλας, άφομοιώνοντας δημιουργικά ντόπιες (για τήν άκρίβεια, τοπικές) και ξένες επιρροές, είναι συνδεδεμένοι με τήν ανιστορική μάλλον πεζογραφία. Οί συγγραφείς που χρησιμοποιούν τήν τεχνική του έσωτερικού μονόλογου ή τής ροής τής συνειδήσεως σπάνια ενδιαφέρονται για τό ιστορικό πλαίσιο, άν δέν τό αποκλείουν προγραμματικά. Τό ενδιαφέρον του συγγραφέα για τήν ιστορία, στην όποια, σε όρισμένα κεφάλαια του διδύλου του, αναθέτει ρόλο προσκηνιακό, ενδέχεται να έρμηνεύει τή στροφή του προς παραδοσιακότερες αφήγηματικές μεθόδους.

Άλλά όπως κι άν έχει τό πράγμα, ή Μεγάλη Πλατεία, παρά τόν παραπλανητικό της ύπότιτλο και τίς γοητευτικά εύρηματικές ύποσημειώσεις που συνδέουν, ύποτίθεται, τό μύθο με τήν πραγματικότητα, δέν είναι δυνατόν να χαρακτηριστεί χρονικό. Είναι καθαρόαιμο μυθιστόρημα, με τήν κυριολεκτική έννοια του όρου. Ο συγγραφέας πιστώνεται κυρίως για τά πρόσωπα που έπλασε με ύπομονή, κατανόηση και άγάπη, για τήν άπεικόνιση τών παθών και τών παθημάτων τους, τών καταστάσεών τους, τών άλληλοσυνκρούσεών τους και τών τριδών τους με τόν κόσμο που τά περιβάλλει. Τά πρόσωπα αυτά άνήκουν σε δύο γενιές: στή γενιά του μεσοπολέμου και στή γενιά τής Κατοχής και του Έμφυλίου. Πατέρες και γιοί. Οί πρώτοι είχαν άρχισει να σκιαγραφούνται στόν Κήπο τών

πριγκίπων (1966). Οί πρόγονοι είχαν δοθεί με τή Μυθολογία (1977). Ο κύκλος περίπου κλείνει.

Συναρπαστικές οί περιπέτειες τών πατέρων και πειστικά τά πορτραίτα τους, άγχιωτρώνουν τό ενδιαφέρον και τή συμπάθεια του άναγνώστη: ό τυχοδιώκτης Φώτης που περνά διά πυρός και σιδήρου για να πνιγεί, θλιβερός και άγνοημένος, στόν πορθμό τής Μάγνης' ή Μικρασιάτισσα προσφυγοπούλα Άγγέλα, που για να επιδιώσει γίνεται τραγουδίστρια λαϊκών κέντρων και καταλήγει σύζυγος διομηχάνου' ό άντιφατικός Γιάννης, με τίς λανθάνουσες όμοφυλοφιλικές κι αίμομυκτικές τάσεις, που χωρίς ενδεχομένως να ξεπεράσει τίς έσωτερικές του συγκρούσεις θα διοχετεύσει άποτελεσματικά τίς φιλοδοξίες του και, έκμεταλλευόμενος τίς περιστάσεις χωρίς φραγμούς, θα άναδειχθεί σε ισχυρό οικονομικό παράγοντα, σύμβολο του νέου (μεταπολεμικού) γενναίου κόσμου' ό Χρίστος, τέλος, ό προοδευτικός δημοσιογράφος, που παλεύει μέσα σε άντίξοες συνθήκες να θρέψει και να αναθρέψει τά παιδιά του, θα ζήσει τήν πίκρα τής δολοφονίας τής κόρης του από τίς παρακρατικές συμμορίες. Συναρπαστικές, με άλλο τρόπο και για άλλους λόγους, και οί περιπέτειες τών παιδιών, που ζούν τήν ταραγμένη έφηβεία τους μέσα στην πιο ταραχώδη περίοδο τής νεοελληνικής ιστορίας, θα διαγράφουν, μέσα από τίς μορφές του Άγγελου, τής Άντιγόνης, τής Άλκμήνης, κ.ά., τή μοίρα τών έφήβων τής Κατοχής και τής Άντίστασης, τή μοίρα τής γενιάς του συγγραφέα. Τά βασικά πρόσωπα του μύθου πλαισιωμένα από πλήθος προσώπων που ζούν στο άμεσο ή ευρύτερο περιβάλλον τους και συνθέτουν, όλα μαζί, τόν έντεχνα ύφασμένο

μυθιστορηματικό ίστό, τιτλοφορούν τά επί μέρους κεφάλαια του διδύλου και με τίς προσωπικές τους ιστορίες γίνονται λιμάντες κίνησης του μυθιστορηματικού χρόνου, που άρχίζει λίγο μετά τό τέλος τής μικρασιατικής καταστροφής και τελειώνει τή στιγμή που βράζει ό Έμφύλιος.

Άνάμεσα σ' αυτά τά κεφάλαια, γραμμένα με πιο παραδοσιακό τρόπο

πο, ρυθμικό λόγο και συχνά επικό ύφος, παρεμβάλλονται, με σαφώς μικρότερη συχνότητα, κεφάλαια που τιτλοφορούνται «Μέσοι Χρόνοι», τά οποία, με συνειρμική και όνειρική γραφή, μιλούν άοριστα για λαϊκή εξέγερση, λαϊκή έξουσία, λαϊκά δικαστήρια, λαϊκούς ήγέτες και άρχοντολόι, μιλούν για θανάτους κι έξολοθρεμούς, παραπέμπουν ύπαινικτικά στο κίνημα των

Ζηλωτών (1342-1349) και λειτουργούν, κατά κάποιο τρόπο, ως επισημότυπα χορικά, που αν δέν σχολιάζουν άκριβώς τή δράση τή συνοδεύουν σάν μιά μακρινή και ύποβλητική μουσική ύπόκρουση.

Ώστόσο, σέ όποιο στρώμα χρονικό ή κοινωνικό κι αν κινείται ό μύθος, επίκεντρό του παραμένει ή Θεσσαλονίκη. Ό συγγραφέας κατόρθωσε νά δώσει μιά πλατιά τοι-

χογραφία τής ζωής της, πλούσια σέ πτυχές και διαβαθμίσεις, σέ μυρωδιές και χρώματα, χωρίς νά καταφύγει σέ εύκολες φολκλορικές γραφικότητες. Τά πρόσωπα έχουν συλληφθει με άκρίβεια κι έχουν αποδοθει με έναργεια. Η άφήγηση γίνεται από έναν άφανή άφηγητή που τηρεί ίσες άποστάσεις από τούς ήρωες, αν και συχνά, με πλάγιο τρόπο και λόγο, υίοθετεί τήν όπτι-

κή γωνία του ενός ή του άλλου. Ό άναγνώστης, τερματίζοντας τή μακρά χρονική διαδρομή τής *Μεγάλης Πλατείας*, μένει με μιά γεύση στάχτης στό στόμα. Μύθος και ιστορία συνεργούν στή δημιουργία ενός κλίματος άποτυχίας και άπογοήτευσης, μιάς σαγηνευτικά μελαγχολικής ατμόσφαιρας. ⊕